

ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ

ಮಧುಚಂದ್ರ ಬಿ. ಆರ್*

*ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಹನಗೋಡು, ಹುಣಸೂರು ತಾಲೂಕು, ಮೈಸೂರು

ಸಾರಾಂಶ (Abstract)

ವೃತ್ತಿಪರರಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರು ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೊಳಗಾದಾಗ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಹಾರ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಥವಾ ಜನಾಂಗೀಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಜ್ಞಾನವು ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ವರ್ಗಾವಣೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords): ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ, ನಾಟಿ ಔಷಧ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಬಹುತ್ವ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಮತ್ತು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಾಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ ಮತ್ತು ದೈಹಿಕ ವ್ಯಾಯಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಏಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ, ಬುಡಕಟ್ಟು, ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ (indigenous or native people) ಸಮುದಾಯದ ಶೇ.80ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಅಥವಾ ಆರೈಕೆಗಾಗಿ ಜಾನಪದ ಔಷಧ/ಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.¹ ಏಷ್ಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಔಷಧವನ್ನು ಪರ್ಯಾಯ ಔಷಧ, ಸಮಗ್ರ ಔಷಧ ಮತ್ತು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಔಷಧ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

¹ ವಿಶ್ವ ಆರೋಗ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆ (2018). ಟ್ರಿಡಿಷನಲ್ ಮೆಡಿಸಿನ್. ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು

<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs134/en/> ಅಂತರ್ಜಾಲ ಕೊಂಡಿಯಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

Please cite this article as: ಮಧುಚಂದ್ರ ಬಿ.ಆರ್ (2021). ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 3(2). ಪು.ಸಂ. 155-161

ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಸಸ್ಯ ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಜನ್ಯ ಸಾರ, ಸತ್ವಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಔಷಧಿಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿಲೀಂಧ್ರಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯವು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಭವಿಷ್ಯದ ಔಷಧಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ದಾರಿಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಡಲು ಬಳಸಬಹುದಾದಂತಹ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ಸಸ್ಯಗಳು ಉತ್ಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಸಸ್ಯಗಳ ಯಾವ ಭಾಗವನ್ನು ಯಾವ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಬೇಕು, ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯರು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಔಪಚಾರಿಕ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸವಾಲಾಗಿರುವ ಅದೆಷ್ಟೋ ಮಾರಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಔಷಧಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಉದರ ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಚರ್ಮ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಮೂಳೆ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಬಂಜೆತನ, ಹೆರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿತ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾಯಿಲೆಗಳು, ಕ್ರೀಮಿ ಕೀಟ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಚ್ಚುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿ ಸುಮಾರು 2000 ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಭೇದದ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ 6000ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಸ್ಯಗಳನ್ನು ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ವಿ ಮತ್ತು ಇತರರು (2019) ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹುಣಸೂರು ಮತ್ತು ಹೆಚ್.ಡಿ ಕೋಟೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಗಳು ಬಳಸುವ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಕಾರ ಇಲ್ಲಿನ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ವಿವಿಧ ಕಾಯಿಲೆಗಳ 37 ಕುಟುಂಬಗಳು (families) ಮತ್ತು 62 ಜಿನಸ್‌ಗೆ (genera) ಸೇರಿದ 67 ಸಸ್ಯ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಔಷಧಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.²

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎನ್.ಆರ್ ಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಜನರು ವಿವಿಧ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ 34 ಕುಟುಂಬಗಳು ಮತ್ತು 53 ಜಿನಸ್‌ಗೆ (genera) ಸೇರಿದ 53 ಸಸ್ಯಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ³. ಇವರ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಶೀತ ಮತ್ತು

² ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ಮತ್ತು ಇತರರು. (2019). ಟ್ರಿಡಿಷನಲ್ ನಾಲ್ಜ್ ಆನ್ ಮೆಡಿಸಿನಲ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್ ಆಫ್ ಟ್ರೈಬಲ್ಸ್ ರೆಸಿಡಿಂಗ್ ಇನ್ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಅಂಡ್ ಹುಣಸೂರ್ ತಾಲುಕ್ ಆಫ್ ಮೈಸೂರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್, ಕರ್ನಾಟಕ, ಇಂಡಿಯಾ. ಇಂಟರ್ನ್ಯಾಷನಲ್ ಜರ್ನಲ್ ಆ ಅಗ್ರಿಕಲ್ಚರ್ ಸೈನ್ಸ್, 11(5), 7966-7970.

³ ಪ್ರಕಾಶ್ ಎಚ್.ಎಂ ಮತ್ತು ಇತರರು. (2010). ಪೋಕ್ ಮೆಡಿಸಿನ್ ಆಫ್ ಎನ್‌ಆರ್ ಪುರ ತಾಲೂಕ್ ಇನ್ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ. ಇಂಡಿಯನ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಟ್ರೆಡಿಸನಲ್ ನಾಲ್ಜ್, 9 (1), 55-60

ತಲೆ ನೋವಿಗೆ ತುಳಸಿ ಎಲೆ, ದೊಡ್ಡಪತ್ರ, ಕಾಳು ಮೆಣಸು, ತುಂಬೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಸಸ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಹೃದಯರಕ್ತನಾಳ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಕರಿಮಟ್ಟಿ (Lourel), ಒಂದೆಲಗ, ಪಾರಿಜಾತ, ಅಶ್ವಗಂಧ, ಪಪ್ಪಾಯಿ, ಬಿಲ್ಲಪತ್ರ, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು, ಬೇಧಿಗೆ ನೇರಳೆ, ಜಾಯಿಕಾಯಿ ಮತ್ತು ದಾಸವಾಳವನ್ನೂ, ದಂತ ಮತ್ತು ವಸದಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ತುಳಸಿ, ನೀಲಗಿರಿ, ಎಕ್ಕ, ಲವಂಗ, ತುಂಬೆ, ಸೀಬೆ, ಕಾಡುಬದನೆ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮಂತಾದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಸರ್ಪಸುತ್ತು, ವಾಂತಿ, ಜಾಂಡೀಸ್, ಉದರ ಸಂಬಂಧಿತ ಕಾಯಿಲೆ, ಜ್ವರ ಮತ್ತು ಹಾವು ಕಡಿತ ಮಂತಾದ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಕೌಲಂದೆ ಹೋಬಳಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ 26 ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ 35 ಸಸ್ಯಪ್ರಬೇಧಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಔಷಧಗಳ ಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಸ್ಯ ಪ್ರಬೇಧಗಳ ಭಾಗವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಶೇ.36 ರಷ್ಟು ಎಲೆಗಳನ್ನು, ಶೇ.17 ರಷ್ಟು ಬೇರುಗಳನ್ನು, ಶೇ.8 ರಷ್ಟು ಕಾಂಡವನ್ನು, ಶೇ. 8 ರಷ್ಟು ಹೂಗಳನ್ನು ಔಷಧಗಳನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನುಳಿದಂತೆ ತಲಾ ಶೇ.3ರಂತೆ ಹಣ್ಣು, ಅಂಟು, ತಿರುಳು, ಗೆಡ್ಡೆ, ಬೀಜ, ತೊಗಟೆ, ಬೇರುಕಾಂಡ (Rhizome), ಹಾಗೂ ಶೇ.6 ರಷ್ಟು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಸ್ಯವನ್ನು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧವನ್ನು ಬಳಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ⁴

ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ನರದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಮೂಳೆಗಳ ಜೋಡನೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮ ಮಂತಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಗುಲಗಂಜಿ (*Abrus precatorius* L) ಬೀಜ, ಬೇರು ಮತ್ತು ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬೇಧಿಯಾದರೆ ಅಥವಾ ವಸಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತಾವವಾದರೆ ಸೀಬೆ ಕಾಯಿ ಅಥವಾ ಆ ಗಿಡದ ಚಿಗುರು ಎಲೆಯನ್ನು ತಿನ್ನಿಸುವುದು, ಸೋರಿಯಾಸಿಸ್‌ನಂತಹ ಚರ್ಮಕಾಯಿಲೆಗೆ ದಾಳಿಂಬೆಯ ತಿರುಳನ್ನು ರುಬ್ಬಿ ಹಚ್ಚುವುದು, ಹಲ್ಲುಗಳು ಅಲುಗಾಡಿದರೆ ಆಲದ ಮರದ ಹಾಲನ್ನು ಅಲುಗಾಡುವ ಹಲ್ಲಿನ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹಾಕುವುದು, ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗ ಸಮಸ್ಯೆ, ಮಲಬದ್ಧತೆ, ಕಣ್ಣಿನ ದೋಷ ಮಂತಾದವುಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿ, ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಗಣಕೆ ಸೊಪ್ಪು, ಸುಟ್ಟಗಾಯಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಧಿಕ ರಕ್ತದೊತ್ತಡ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಕಾಡು ಕಡಲೆ ಮರದ ತೊಗಟೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಮತ್ತು ಕಿಡ್ನಿಯಲ್ಲಿನ ನೋವು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲು ನಿವಾರಣೆಗೆ ಕಗ್ಗಲಿ ಅಂಬು, ಜಂತುಹುಳು ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಗಿಡದ ಬೇರು ಮತ್ತು ತೊಗಟೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಮತ್ತು ಹೃದಯ ಸಂಬಂಧಿ ಕಾಯಿಲೆ ಅಳಲೆ ಕಾಯಿಯ ಎಲೆ ತೊಗಟೆ ಮತ್ತು ಬೇರನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಥವಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ನಡೆಯುವ ಪ್ರತಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗೆ ದೇವರು ಕಾರಣವೆಂದು ಜನರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವ ಮತ್ತು ಪಶು

⁴ ನಾಗಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂ ಮತ್ತು ರಶ್ಮಿ ಎಸ್ (2020). ಡಾಕ್ಯುಮೆಂಟೇಶನ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಜೀನಸ್ ನಾಲೆಜ್ ಆನ್ ಫೋಕ್ ಮೆಡಿಸಿನ್ ಇನ್ ದೊಡ್ಡಕವಲಂದೆ ಹೋಬಳಿ, ನಂಜನಗೂಡ್ ತಾಲೂಕ್ ಆಫ್ ಮೈಸೂರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್, ಕರ್ನಾಟಕ. *ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಡ್ರಗ್ ಡೆಲಿವರಿ & ಥೆರಪ್ಯೂಟಿಕ್ಸ್*, 10(1), 39-47

ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೂ ದೇವರು, ಭೂತಗಳು, ಮಾಟ-ಮಂತ್ರಗಳು ಕಾರಣ ಎಂದು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎದುರಾದಾಗ ದೇವರು ಮತ್ತು ಮಾಂತ್ರಿಕರ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ತುಳುನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಗ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದವರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಕೊರಗಜ್ಜನನ್ನು ಹಾಗೂ ಭೂತಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೇನುಕುರುಬರು ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಆತ್ಮಗಳ ಮೊರೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ ಆಚರಣೆಗೆ 'ಬುಂಡೆ' ಕರೆಯುವುದು ಅಥವಾ 'ಬುರುಡೆ' ಕರೆಯುವುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಹಾಡಿ'ಯ⁵ ಯಜಮಾನ ಅಥವಾ ಹಿರಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಪೂಜಾರಿ ಅಥವಾ ಗುಡ್ಡಪ್ಪ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು 'ಅಂಬಲ'⁶ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಕೈಯಲ್ಲಿ 'ಸೋರೆಕಾಯಿಯ ಬುರುಡೆ' ಹಿಡಿದು ಕುಳಿತು ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ಇತರ ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರು ಅವರದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತ (ಶೋಭಾನೆ ಪದ ಹೇಳುವ ರೀತಿ) ಕೂಗುತ್ತ ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಡ್ಡಪ್ಪ ಸೋರೆ ಬುರುಡೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾ ಆತ್ಮವನ್ನು ಕರೆದು ಮೈದುಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈಗಲೂ ಕೂಡ ಜೇನುಕುರುಬ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಬುಡಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಕೂಡ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸರಳ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜಾರಿಗಳು ಮತ್ತು ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಮಾಟ ಮಂತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಹಬ್ಬಗಳು ನಡೆದಾಗ ದೇವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟ-ಸುಖಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹರಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮಾಟ ಮಾಡಿಸುವುದು, ತಡೆ ಹೊಡಿಸುವುದು, ತಾಯತ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಲಿಕೊಡುವುದು ಮುಂತಾದ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಮಂತ್ರವಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಅನೇಕ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮಾಂತ್ರಿಕರು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಭೂತಗಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಘನವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮಾಂತ್ರಿಕರು ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ವಿಚಾರ ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಎಂಬುದು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಔಷಧಿಯಾದರೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳು ಔಷಧವಾಗುತ್ತವೆ.

⁵ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ವಾಸಿಸುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹಾಡಿ ಅಥವಾ ಪೋಡು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

⁶ ಹಾಡಿಯ ಜನರಲ್ಲ ಸಭೆ, ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಇತರ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅಂಬಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದು ಚೌಕಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಹಾಡಿಯ ಮದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಲ್ಭಾಗವೆಣಿಗೆ ಹುಲ್ಲು, ತೆಂಗಿನ ಗರಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಂತ್ರಿಕ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳ ಏರಿಳಿತ, ಹಾವಭಾವಗಳು, ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿ/ತರಂಗಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ರೋಗಿಯ ನಡವಳಿಕೆ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಶಗಳೂ ಕೂಡಾ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ರೋಗಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಮಾಂತ್ರಿಕ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ, ಗೆಡ್ಡೆ-ಗೆಣಸುಗಳು, ಸೊಪ್ಪು ಹಾಗೂ ಮರ ಗಿಡದ ಬೇರು, ಚಿಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಸಮತೋಲನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಗಿಡ ಮರಗಳನ್ನೇ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ತಮ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅನೇಕ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಸ್ಯಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕುಲ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಶೇಷ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಬಹುತೇಕ ಜನರು ಪ್ರಸ್ತುತ ತಮ್ಮ ಚಿಕಿತ್ಸಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಯಾವುದೇ ಸಮಸ್ಯೆ ಎದುರಾದಾಗ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಅಥವಾ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ, ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕೂ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯದಿದ್ದಾಗ ಮಾಂತ್ರಿಕರ ಮೊರೆ ಕೂಡ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ದೇವರು/ಆತ್ಮಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಯರಕನಗದ್ದೆ ಪೋಡಿನ ಸೊಲಿಗ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಲ್ಲೆಜಡೆ ಸಿದ್ಧಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೂಲಗಿತ್ತಿ. ಕೇವಲ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇತರರಿಗೂ ಹೆರಿಗೆ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರು. ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಗಿಡಮರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಸಿದ್ಧಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಎಷ್ಟೋ ಹೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವ ಔಷಧೀಯ ಸಸ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಸಿದ್ಧಮ್ಮ ಎರಡುವರೆ ಸಾವಿರದಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಹೆರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಾಗಾಗದ ನೂರಾರು ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡಿ ಮಕ್ಕಳ ಭಾಗ್ಯ ಕರುಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ ಹಾಗೂ ಇಂಡುವಾಳು ಹೊನ್ನಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಕವಿತಾ ಸ್ಮಾರಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಇವರ ನಂತರ ಇವರ ಮಗಳು ಜಡೆ ಮಾದಿ (ಮಾದಮ್ಮ) ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜಡೆ ಮಾದಮ್ಮ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ತಾಯಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಾಗಾಗಿ ಜಡೆ

ಮಾದಮನೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ತಾಯಿಯಂತೆ ಬಂಜೆತನ ನಿವಾರಣೆಗೆ, ಲೈಂಗಿಕ ರೋಗಗಳು, ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಗರ್ಭನಿರೋಧಕ ಮತ್ತಿತರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.⁷

ಇವರಲ್ಲದೆ ಕಣಿಯನ್ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದವರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ ಕಣಿಯನ್ ಸಮುದಾಯದ ಹಿರಿಯರು ತಾವು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಾಳೆಗರಿಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.⁸ ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಯುವ ಪೀಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಮುಖರಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿರುವ ಮಾದಯ್ಯ ಎಂಬುವವರು ಲಕ್ಷ್ಯ ನಿಶ್ಚಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ನರ ಸಂಬಂಧಿತ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.⁹ ಯಳಂದೂರಿನ ರಂಗಯ್ಯ ಎಂಬುವವರು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಹಸುಗಳು, ಎತ್ತುಗಳು, ಕುರಿ-ಮೇಕೆಗಳಿಗೆ ಬರುವ ಅನೇಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳಿಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರು ಹಲವಾರು ಗಿಡಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯ ಮಾರಾಣಾಂತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಕ್ರಮಿಕ ಕಾಯಿಲೆಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಅನೇಕ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಾನಪದ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿ ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ಜಾನಪದ/ಜನಾಂಗೀಯ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನೀಡುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಪಡೆಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ, ಪೀಳಿಗೆಯಿಂದ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಔಷಧದ ಬಗೆಗಿನ ಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಸಂಪೂರ್ಣ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುವ ಹಂತ ತಲುಪುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನರಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾರ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನಾ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಆಕೆರ್ಕ್ವೆಟ್ ಈ ಎಚ್. (1942). ಪ್ರಾಬ್ಲೆಮ್ಸ್ ಪ್ರಿಮಿಟಿವ್ ಮೆಡಿಸಿನ್. ಬುಲೆಟಿನ್ ಆಫ್ ದಿ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆ ಮೆಡಿಸಿನ್. ವಾಲ್ಯೂಂ. II
- ಬಾಸಿನ್, ವೀಣಾ (2003). ಸಿಕ್ವೆಸ್ ಅಂಡ್ ಥೆರಪಿ ಅಮಾಂಗ್ ಟ್ರೈಬಲ್ಸ್ ಆಫ್ ರಾಜಸ್ಥಾನ್. ಸ್ಟಡೀಸ್ ಆನ್ ಟ್ರೈಬಲ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಟ್ರೈಬಲ್ಸ್ (1): 77-83
- ಭಟ್, ಕೆ. ಹೆಚ್. (1978). ಎಥ್ನೋ ಮೆಡಿಸಿನ್ ಇನ್ ಎ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಲೇಜ್, ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪ್ರೌಢಪ್ರಬಂಧ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿವಿ, ಧಾರವಾಡ

⁷ ವಕ್ತೃ: ಮಾದೇಗೌಡ, ವಯಸ್ಸು-50, ಬಿಳಿಗಿರಿರಂಗನ ಬೆಟ್ಟ, ಯಳಂದೂರು ತಾಲೂಕು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ.

⁸ ಲೋಕೇಶ್ ಎಸ್ ಮತ್ತು ಎಚ್.ಎಂ. ಮರಳುಸಿದ್ದಯ್ಯ (2021). ಕಣಿಯನ್ ಸಮುದಾಯದ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಗಳು. ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಶೋಧನೆ, 4(6), 82-84

⁹ ವಕ್ತೃ: ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ವಯಸ್ಸು-48, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ಟೌನ್, ಚಾಮರಾಜನಗರ.

- ಚೌಧರಿ, ಬುದ್ಧದೇಬ್ ಅಂಡ್ ಸುಮಿತಾ ಚೌಧರಿ (1986). ಟ್ರೈಬಲ್ ಹೆಲ್ತ್, ಡಿಸೀಸ್ ಅಂಡ್ ಟ್ರೀಟ್ಮೆಂಟ್ ಎ ರಿವ್ಯೂ ಸ್ಟಡಿ. ಇನ್ ಟ್ರೈಬಲ್ ಹೆಲ್ತ್ : ಸೋಷಿಯೋ-ಕಲ್ಚರಲ್ ಡೈಮೆನ್ಷನ್. ಎಡಿಟೆಡ್ ಬೈ ಬುದ್ಧದೇಬ್ ಚೌಧರಿ. ಇಂಟರ್-ಇಂಡಿಯಾ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ.
- ಗುಪ್ತ ಕೆ ಎ & ಮಿಶ್ರ ಎಸ್ ಕೆ. (2000). ಫೋಕ್ಲೋರ್ ಡೆಂಟಲ್ ಪ್ರೊಟೆಕ್ಟರ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್ ಆ ಫಿತ್ತಿಸ್ಸರ್ಸ್, ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ, ಇಂಡಿಯಾ, ಅಡ್ವ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ ಸೈ, 13 (2). 501-503.
- ಹರ್ಷ ವಿ ಹ್, ಹೆಬ್ಬಾರ್ ಸ್ ಸ್, ಶ್ರೀಪತಿ ವಿ & ಹೆಗ್ಡೆ ಗ್. (2003). ಎಥನೋಮೆಡಿಕೋ-ಬಾಟನಿ ಆಫ್ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಇನ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಇಂಡಿಯಾ-ಪ್ಲಾಂಟ್ಸ್ ಇನ್ ಟ್ರೀಟ್ಮೆಂಟ್ ಆಫ್ ಸ್ಕಿನ್ ಡಿಸೀಸಸ್, ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಎಥನೋಫಾರ್ಮಕೋಲ್, 84 (1). 37-40.
- ಮಹಿಷಿ ಪಿ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಬಿಎಚ್. & ಶಿವಣ್ಣ ಎಮ್ ಬಿ. (2005). ಮೆಡಿಸಿನಲ್ ಪ್ಲಾಂಟ್ ವೆಲ್ತ್ ಆಫ್ ಲೋಕಲ್ ಕಮ್ಯುನಿಟಿಸ್ ಇನ್ ಸಂ ವಿಲೇಜಸ್ ಇನ್ ಶಿಮೊಗ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಇಂಡಿಯಾ, ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಎಥನೋಫಾರ್ಮಕೋಲ್. 307-312.